SANAT OVAT TEKOJA

Itä-Suomen ETNOn haastekampanja

Elinvoimakeskus

etno Etnisten suhteiden neuvottelukunta

Alkutervehdys
Sanat ovat tekoja
Juha Piiroinen, Itä-Suomen ETNOn puheenjohtaja ja Suonenjoen kaupunginjohtaja.

Itä-Suomen etnisten suhteiden neuvottelukunnan ensimmäisen toimintavuoden tavoitteena on edistää nuorten kokeman rasismin vähentämistä vahvistamalla aikuisten vastuunkantoa. Tavoitetta edistetään Sanat ovat tekoja -viestintäkampanjalla.

Itä-Suomen ETNO pyrkii toimimaan kokoaan suurempana alueellisena vaikuttajana sekä edistämään hyvää ja vastuullista keskustelukulttuuria yhteistyössä eri toimijoiden kanssa. Tämä edellyttää sitoutumista rakentavaan vuoropuheluun sekä valmiutta arvioida kriittisesti omia sanojamme, asenteitamme ja toimintatapojamme.

Sanoilla vaikutetaan siihen, miten kohtaamme toisemme ja millaiseksi yhteisöjemme ilmapiiri muodostuu. Sanat voivat vahvistaa luottamusta, turvallisuutta ja yhteenkuuluvuutta. Toisaalta ne voivat myös loukata, sulkea ihmisiä yhteisöjen ulkopuolelle ja lisätä vastakkainasettelua. Käytetyillä sanoilla ja niitä seuraavilla teoilla on siten merkittävä vaikutus sekä yksilöiden hyvinvointiin että yhteiskunnan sosiaaliseen kestävyyteen.

Rasismin vastainen työ ei kuulu ainoastaan niille ihmisille, jotka joutuvat rasismin kohteeksi. Kyse on koko yhteiskunnan yhteisestä vastuusta. Työtä tehdään kouluissa, oppilaitoksissa, työpaikoilla, harrastustoiminnassa, palveluissa, järjestöissä, päätöksenteossa ja digitaalisissa ympäristöissä. Jokaisella organisaatiolla ja yhteisöllä on mahdollisuus sekä velvollisuus edistää yhdenvertaisuutta omassa toiminnassaan.

Hyvät väestösuhteet rakentuvat arjen kohtaamisissa. Niiden perustana on kokemus siitä, että ihminen tulee kuulluksi, nähdyksi ja hyväksytyksi omana itsenään. Käytännössä kyse voi olla kuuntelemisesta, mukaan kutsumisesta, osallisuuden mahdollistamisesta tai epäasialliseen puheeseen puuttumisesta. Yksittäinenkin teko voi vahvistaa merkittävästi ihmisen kokemusta yhteisöön kuulumisesta.

Näen, että Itä-Suomen moninaisuus on alueen merkittävä voimavara. Erilaiset kulttuuriset, kielelliset ja etniset taustat tuovat alueelle osaamista, kokemuksia ja uusia näkökulmia. Moninaisuuden myönteiset vaikutukset eivät kuitenkaan toteudu ilman tietoista ja pitkäjänteistä työtä yhdenvertaisuuden, osallisuuden ja keskinäisen luottamuksen vahvistamiseksi.

Sanat ovat tekoja -kampanja kutsui meidät arvioimaan käyttämiemme sanojen vaikutuksia. Itse kunkin on perusteltua tarkastella, vahvistavatko sanamme luottamusta, lisäävätkö ne turvallisuutta ja osallisuutta sekä olemmeko valmiita puuttumaan rasistiseen tai syrjivään puheeseen sitä kohdatessamme.

Kiitän kaikkia tämän julkaisun valmisteluun ja toteuttamiseen osallistuneita sekä niitä ihmisiä ja yhteisöjä, jotka ovat mukana Sanat ovat tekoja -kampanjassa. Toivon julkaisun edistävän vastuullista keskustelua, lisäävän ymmärrystä ja kannustavan konkreettisiin toimenpiteisiin.

Hyvä keskustelukulttuuri perustuu yhteiseen vastuuseen. Sanojen merkitys näkyy viime kädessä siinä, millaisiksi teoiksi ne muuttuvat.

Alkuteksti
Johanna Albert, ylitarkastaja, Lupa- ja valvontavirasto
Johanna on kampanjan ideahenkilö ja Itä-Suomen ETNOn jäsen.

Ovatko sanat vain sanoja, vai ovatko sanat tekoja? Olemme tottuneet siihen, että ajattelemme sanoin, mutta kun emme ole vielä tehneet mitään, sanat eivät ole muuttuneet teoiksi. Äänen lausuttuinakaan sanat eivät aina ole vielä tekoja ja usein äkkipikaisia sanoja ei kuulijakaan ota tosissaan. Sanoilla ajatellaan, sanoilla punnitaan mahdollisia tekoja ennen kuin niitä on tehtykään. Sanoilla voi lähestyä maailmaa tai sanoilla voi toimia maailmassa.

Meillä on kuitenkin myös lainsäädäntöä, jossa sanat ovat selkeästi tekoja. Sanat on kriminalisoitu, ja ne itsessään ovat tietyllä tavalla käytettyinä rangaistavia tekoja. Rikoslakiin on kirjattu muun muassa kunnianloukkaus ja kiihottaminen kansanryhmää vastaan, jotka molemmat voivat olla sanallisia tekoja. Sananvapauden vastinparina on sananvastuu. Meidän kaikkien tulisi ymmärtää, että meillä on vastuu sanoistamme samoin kuin teoistamme. Toisaalta sanat koetaan joskus niin vaarallisiksi, että sanoja sensuroidaan. Joistakin sanoista tulee tabuja.

Itä-Suomen ETNO julkaisi vuonna 2025 ”Sanat ovat tekoja” -kampanjan. Siihen tuli monia osuvia, oivaltavia ja koskettavia tekstejä, jotka on tässä koottu yhteen. Itä-Suomen SOS-lapsikylän kehittäjänuori kiteytti kampanjan sanoihinsa: ”Muistakaamme jokainen suumme avatessa, että meidän sanoilla on merkitys.” ETNOn kohdalla sanat kohdistuvat usein yhteisyyteen ja toiseuteen, suvaitsevaisuuteen ja rasismiin, minkä yhteydessä Liperin kunnan ELO-hanke toi esiin aikuisten esimerkin ja

sanattomuuden tekona rasistisessa tilanteessa: ”Mutta se, mikä heitä eniten satuttaa, ei ole muiden lasten pahuus, sillä sen he usein ymmärtävät, vaan se, että aikuiset näkevät tilanteen eivätkä puutu siihen tai se että aikuiset itse osallistuvat tähän. Välinpitämättömyys on kuin hiljainen hyväksyntä, ja se sattuu syvemmin kuin sanat tai teot.” Nuorten Palvelu ry nosti esiin saman teeman: ”Usein sanotaan, että tulevaisuus on nuorissa. Mutta muutos ei synny odottamalla uutta sukupolvea – se syntyy aikuisista, jotka asettavat suunnan.” ”Meillä on valta. Millaisen jäljen sinä jätät nuorten tiloihin? Oletko valmis olemaan aikuinen, joka tekee maailmasta vähemmän vihamielisen?” Sanoilla ja sanattomuudella voidaan käyttää valtaa sekä vaikuttaa. Martin Luther Kingin sanoin: ”Pahinta ei ole pahojen ihmisten pahuus, vaan hyvien ihmisten hiljaisuus.”

Monet teot tehdään sanoin. Olkaamme vastuullisia teoissamme. Olkaamme vastuullisia sanoissamme.

Vieraskynäkirjoitus
Kini Le, Sosiaalisen median sisällöntuottaja

Lapsena koin rasismia nimeni, ulkonäköni ja taustani vuoksi, vaikka en aina ymmärtänyt, mistä oli kyse. Muistan, kuinka en uskaltanut mennä naapurin pihalle leikkimään kaverini kanssa. Aikuiset huutelivat, etten ollut tervetullut. Jos kerroin meneväni kaverini luokse, jouduin myös todistamaan, että todella menin kaverini luokse. Kokemukset vaikuttivat minuun pitkään. Häpesin taustaani ja ajattelin, että minut hyväksyttäisiin paremmin, jos käyttäytyisin kuten suomalaiset kaverini. Vielä aikuisenakin vältin vietnamin kielen puhumista julkisilla paikoilla ja siirryin syrjemmälle, jos äitini soitti. Nykyään en enää häpeä vietnamilaisia juuriani. Elämä täällä nykyään tuntuu turvallisemmalta kuin lapsuudessa, jolloin huutelu ja uhkailu saivat pelkäämään tietyillä alueilla liikkumista. Rasismi ei silti ole kadonnut, vaikka se on muuttanut muotoaan.

Teen näkyvää työtä sosiaalisessa mediassa ja olen miettinyt, että vähentääkö tunnettuus somessa ennakkoluuloja meitä kohtaan. Mielestäni kenenkään ei kuitenkaan pitäisi joutua todistamaan olevansa hyväksymisen arvoinen. Lapsena muut saattoivat nauraa tai katsoa sivusta, kun minua nimiteltiin rasistisilla sanoilla. Koska tilanteisiin ei puututtu, ajattelin niiden olevan pieniä asioita. Siksi haluan sanoa aikuisille, että puuttukaa aina, kun näette syrjintää. Lapsi ei välttämättä uskalla pyytää apua, joten aikuisen on huomattava tilanne ja toimittava. Itse en lapsena uskaltanut pyytää apua. Rasismia kokeville lapsille ja nuorille haluan sanoa, että et ole yksin. Sinun ei tarvitse hävetä taustaasi tai muuttua toisenlaiseksi saadaksesi hyväksyntää. Meillä aikuisilla on iso rooli ja voimme vaikuttaa siihen, millaisessa yhteiskunnassa nuoret kasvavat.

Vieraskynäkirjoitus
Anne Kauppinen, HR-erityisasiantuntija, Itä-Suomen yliopisto

"Words like violence break the silence.
Come crashing in, into my little world.
Painful to me, pierce right through me".

Näin lauleskelin äskettäin autossa, kun radiosta soi Depechen Moden Enjoy the Silence. Kappaleen sanat jäivät pyörimään mieleeni. Kuinka sanoilla voikin haavoittaa tai sivaltaa miltei väkivallan kaltaisesti. Mustelmia ei sanoista tule, mutta yksi lausahdus voi satuttaa vielä vuosienkin päästä – toistuvan sanallisen satuttamisen ruhjeista puhumattakaan. Laulun sanat johdattelivat minua tämän puheenvuoron kirjoittamiseen. Kampanjan teemalause, "Sanat ovat tekoja", on painava. Sanat eivät ole neutraaleja merkkejä ruudulla, kirjaimia sivuilla tai äänteitä puheessa. Sanat voivat kannatella, hoivata, lohduttaa, rohkaista ja rakentaa yhteyttä. Toisaalta sanat voivat nolata, sivuuttaa, sulkea ulos ja vahingoittaa.

Sanojen voima tuntuu unohtuneen nykypäivänä etenkin sosiaalisessa mediassa. Somealustat palkitsevat näkyvyydellä julkaisuja, jotka herättävät nopeasti tunteita ja reaktioita. Algoritmit suosivat sisältöjä, jotka herättävät huvittuneisuutta, paheksuntaa, häpeää tai jopa vihaa. Epäasiallisen puheen voi aina kuitata läpäksi tai virallisemmissa yhteyksissä harkitsemattomaksi tai epäonnistuneeksi sanavalinnaksi. Selitykset eivät kuitenkaan korjaa jo tehtyä vahinkoa. Onneksi sanoilla voi tehdä myös hyvää. Sana voi olla teko silloin, kun se puolustaa heikommassa asemassa tai loukkauksen kohteena olevaa. Sana voi olla

teko silloin, kun se pyytää anteeksi, antaa tunnustusta tai osoittaa arvostusta. Myös sanavalinta voi olla teko, joka kutsuu mukaan ulossulkemisen sijaan. Ei ole yhdentekevää, millaisia sanoja käytämme arjessa. Vaikka jokin uusi sana tai ilmaus tuntuisi alkuun omaan suuhun vieraalta ja vaatisi totuttelua, voi se olla jollekin toiselle tärkeä merkki nähdyksi tulemisesta, joukkoon kuulumisesta ja tilan avaamisesta erilaisille äänille ja näkemyksille.

Vaikka kovasti houkuttelisikin Depeche Moden kappaleen kehotuksen mukaisesti jäädä nauttimaan hiljaisuudesta ja vetäytyä pois kärjekkäistä keskusteluista, on hyvä muistaa, ettei hiljaisuuskaan ole neutraalia. Pitäytymällä hiljaisena sivusta seuraajana annat tilaa epäasialliselle käytökselle, rasistiselle puheelle tai loukkaavalle sisällölle. Jos minä en tohdi puuttua, ehkä sinäkään et uskalla. Joku kolmaskaan ei toimi, koska kukaan muukaan ei reagoi. Näin syntyy helposti puuttumattomuuden ja hiljaisuuden kehä: kaikki odottavat, että joku toinen sanoisi tai tekisi jotain. Puuttuminen ei ole helppoa, mutta sitäkin taitoa voi opetella ja rohkaistua kokeilemaan. Puuttujan ei tarvitse olla ammattimainen rauhanrakentaja. Usein riittää, kun asettuu loukatun tueksi tai sanoo yksinkertaisesti ”lopeta”. Yksikin sana voi oikeassa hetkessä olla voimakas teko. Sanat ovat tekoja, mutta myös valintoja. Jokainen meistä voi päättää, millaisilla sanoilla osallistumme yhteisöjemme ja yhteiskuntamme rakentamiseen. Kunnioittava kieli ei ole sananvapauden rajoittamista eikä vaikeiden asioiden kiertämistä. Se on vastuun kantamista siitä, miten puhumme toisistamme, toisillemme ja niiden puolesta, joiden ääni ei aina kuulu pääse kuuluviin.

Sanat ovat tekoja
Vieraskynäkirjoitus
Maria Hyttinen, Pohjois-Karjalan hyvinvointialueen nuorisovaltuuston jäsen

Syrjintää etnisen taustan takia voi olla välillä vaikeaa tunnistaa. Kohdallani en sitä aluksi tajunnut sillä se oli sanallista esimerkiksi ”et voi osallistua koska et ole täysin suomalainen”. Mielestäni olisi hyvä, jos kouluissa opetettaisiin enemmän etnisen taustan syrjimisestä, sillä sitä ei välttämättä itse tajua ennen kuin siitä toinen huomauttaa.

Olen myös huomannut, että tosi monet nuoret ajattelevat n sanan käytön olevan niin sanotusti normaalia. Siihen pitäisi tulla muutos. Esimerkiksi tiktokissa törmää monesti nuoriin henkilöihin, jotka sanaa käyttävät ilman mitään häpeän tunnetta. Olen myös törmännyt opiskellessani opettajiin, jotka sanaa käyttövät opetuksessaan ihan niinkuin se olisi hyväksyttävää ja sitten kun olen huomauttanut asiasta he ovat pahoittaneet mielensä ja sanoneet että ovat käyttäneet todella paljon aikaa sisällön luomiseen. Asiaan voi toki vaikuttaa se että, jos kasvatuksen parissa sanan käyttö on ollut normalisoitua. Sanan käyttö luo turvattomuuden tunnetta, kokemusta siitä, ettei kuulu joukkoon sekä heikentää turvallisuuden tunnetta. Se että jokainen sanoisi, ettei kyseinen käytös ole ok olisi erittäin hyvä. Sanat ovat tekoja.

Sanat ovat tekoja – ne rakentavat tai murtavat lapsen maailmaa
Iris Damstén, tukihenkilötoiminnan koordinaattori, MLL:n Järvi-Suomen piiri

Seitsemänvuotias lapsi seisoo leikkikentän reunalla. Hän haluaisi liittyä muiden lasten leikkiin, mutta eilinen kokemus on vielä tuoreessa muistissa. "Sä et voi olla mukana, kun sä oot erilainen." Sanat olivat yksinkertaiset, mutta niiden paino oli valtava.

Kyse ei ole vain yksittäisistä sanoista – kyse on lapsen turvallisuuden tunteen murenemisesta ja oikeudesta olla oma itsensä. Kun lapsi kohtaa toistuvasti syrjintää, se näkyy kaikessa: uni on levotonta, keskittyminen vaikeutuu ja rohkeus kokeilla uusia asioita katoaa. Identiteetin kehitys, jonka pitäisi olla iloinen matka itsensä löytämiseen, muuttuu kamppailuksi piiloutumisesta.

Me aikuiset luomme sen maailman, jossa lapset kasvavat. Kun aikuinen kävelee ohi syrjintätilanteessa sanomatta mitään, lapsi oppii, että tämä on hyväksyttävää. Kun taas aikuinen pysähtyy ja osoittaa, että jokainen lapsi on arvokas, hän opettaa jotain paljon tärkeämpää kuin pelkän säännön.

Varhainen puuttuminen alkaa havainnoimisesta ja läsnäolosta. Emme ohita tilanteita ajattelemalla, että lapset selvittävät asian keskenään. Kun huomaamme lapsen jäävän ulkopuolelle, rohkaisemme häntä mukaan. Kun kuulemme loukkaavia sanoja, pysähdymme: "Mitä äsken tapahtui? Miltä sinusta tuntui?" Kun lapsi uskaltaa kertoa, kuuntelemme, uskomme ja sanomme ääneen: "Tuo ei ole ok. Meillä jokainen on yhtä arvokas."

Myös pienet arjen valinnat merkitsevät. Kirjat, joissa on monenlaisia perheitä. Puhe siitä, että erilaisuus on rikkaus. Nopea reagointi ensimmäiseen poissulkemiseen estää sen kertautumisen.

Valitsemme joka päivä, millaisessa maailmassa lapsemme kasvavat – valitaan sellainen, jossa jokainen lapsi kuuluu joukkoon.

Kohtaaminen on antirasistinen teko
Heli Kapulainen ja Timo Pekkarinen, Savon ammattiopisto, maahanmuuttajatiimi

Tatu Savolainen SOS-lapsikylästä on haastanut Savon ammattiopiston maahanmuuttajatiimin Sanat ovat tekoja – viestintäkampanjaan (Itä-Suomen ETNO). Maahanmuuttajatiimistä Heli Kapulainen ja Timo Pekkarinen tarttuivat haasteeseen. Me puolestamme haastamme Samiedun.

Toiveena haasteessa on asiantuntijoiden kirjoitus, koska lapset ja nuoret ovat esittäneet toiveen, että aikuiset ottaisivat vastuun rasismista ja syrjinnästä (”Kukaan ei synny vihaamaan”: Nuorten dialogit rasismista ja syrjinnästä).

Tekstimme valmistuikin sopivasti Rasismin ja syrjinnän vastaiselle viikolle. Ole sinäkin antirasisti ja kohtaa!

Kohtaaminen on antirasistinen teko

Moni muistaa hyviä kohtaamisia vuosienkin takaa, mutta aivan varmasti muistamme tylyt ja epäreilut kohtaamiset, joissa emme tulleet kohdelluiksi toivotulla tavalla. Niin hyvässä kuin pahassa, lyhytkin kohtaaminen on voinut säilyä merkityksellisenä, koska se on osunut tilanteeseen, jolloin sitä on erityisesti tarvinnut. Kohtaamiset ovat usein arkipäiväisiä tilanteita, jotka joko nostavat tai laskevat mielialaa. Onko kohtaamisesta kuitenkin tullut katoava asia, johon meillä on harvoin aikaa tavallisessa arjessa?

Olemmeko tilanteessa, jossa meidän on järjestettävä erillisiä työpajoja ja tilanteita, jonkin asian äärelle, että voimme katsoa ja kuunnella edes kollegoitamme? Ei kai meistä, aikuisista, ole tullut vain asiantuntijoita, vain ammattilaisia ja vain tietyn asian osaajia, joilla ei ole minuuttia aikaa pysähtyä, ellei sitä ole varattu kalenteriin etukäteen?

Jos tilanne on tämä, jäävät monet viisaat opit konkretisoitumatta teoiksi, koska niihin ei ole aikaa. Työssämme toisen asteen oppilaitoksessa, olemme kuitenkin vaikuttamassa erilaisten, tulevaisuuden osaajien elämään teoillamme ja tekemättä jättämisillä. Kohtaaminen on antirasistinen teko, jonka voimme ottaa käyttöön jo tänään.

Kohtaamisia on monenlaisia eikä niiden arvottaminen yksipuolisesti ole mahdollista. Se mikä on toiselle ohikiitävä katsekontakti ja hymy, voi olla toiselle päivän pelastava näkyväksi tulemisen hetki. Jo ensikohtaamisessa luomme turvallisuuden ja hyväksynnän tunnetta, kuunnellessa ja keskusteltaessa mahdollistamme vastavuoroisuuden ja vahvistamme yhdenvertaisuuden maaperää: Minä näen sinut, minä kuulen sinut ja kohtaan sinut tasa-arvoisena ihmisenä, vaikka roolimme oppilaitoksessa ovatkin erilaiset.

Kohtaamisten vähyys saattaa sumentaa ajatusten tasoa. Stereotypioilla on ravittu maaperä vahvistua, jos emme saa kokemuksellista tietoa erilaisuudesta. Kokemusten myötä meille tulee mahdottomaksi niputtaa ihmisiä yläotsikoiden alle. Se muuttuu yhtä naurettavaksi kuin puhe ”suomalaisesta miehestä” tai ”suomalaisesta naisesta” yhtenä, samoin ajattelevana, toimivana ja tuntevana olentona. Stereotyyppiset ajatukset liittyvät usein vähemmistöryhmiin kuten maahanmuuttaneisiin, joten tarkennetaan katsetta hetkeksi nuoriin maahanmuuttajiin.

Nuorista maahanmuuttaneista osa on tullut Suomeen jo vauvana tai hyvin nuorena, kun taas osa on asunut Suomessa vain vähän aikaa. Osalla heistä on perhe, jossa vanhemmat tulevat eri kulttuureista ja puhuvat eri äidinkieliä. Jotkut ovat tulleet Suomeen perheen kanssa, osa isovanhemman tai muun sukulaisen kanssa, osa yksin. Joillakin maahanmuuttaneilla nuorilla on traumoja esimerkiksi sodan seurauksena, ja osalla voi olla jatkuva paine kotimaan ja siellä asuvien läheisten epävakaan tilanteen takia. Suomessa asuu toisen ja jo kolmannenkin polven maahanmuuttaneita. Nämä lapset ja nuoret ovat syntyneet Suomessa, mutta heidän vanhempansa tai isovanhempansa ovat aikoinaan tulleet tänne jostain toisesta maasta.

Usein maahanmuuttaneet nuoret tasapainoilevat ainakin kahden kulttuurin välissä. Suomalainen ja länsimainen kulttuuri ilmiöineen ja tapoineen on arkipäivää esimerkiksi oppilaitoksissa ja harrastuksissa, mutta kotona tai sukulaisten luona voi olla toisenlaiset hyväksytyksi koetut arvot ja tavat ilmaista itseään. Miten vaikeaa onkaan rakentaa tervettä itsetuntoa ja identiteettiä, jos ristiriita näiden arkitodellisuuksien välillä on suuri? Millaisia erilaisia haastavia ja harkintaa vaativia tilanteita nuoret kohtaavat opiskellessa, TEO-jaksoilla, harrastuksissa, kavereiden kanssa, seurustellessa ja mietteissään tulevaisuuttaan?

Miten me, toisen asteen oppilaitoksen ohjaajat ja opettajat, voisimme olla osana tätä kulttuurien välistä välttämätöntä vuoropuhelua, lisäämässä ymmärrystä ja oppimalla itse? Miten paljon meillä on osaamista ja kykyä kohdata ihminen, joka kantaa elämässään useita ristiriitaisuuksia päivittäin ja yrittää pärjätä erilaisten vaatimusten ja oletusten värittämässä todellisuudessa? Tässäkin asiassa kohtaaminen on avain asemassa. Meillä on mahdollisuus, ja jopa velvollisuus, kohdata niin nuoria kuin heidän huoltajiaan kiireettä, avoimina ja yhteistä todellisuutta rakentaen.

Välitetään toisistamme ja kunnioitetaan eri taustoja
Emmi Dadula, Samiedun maahanmuuttaneiden tuen tiimin harjoittelija

Kaksi kuukautta kestänyt harjoitteluni Samiedun maahanmuuttaneiden tuen tiimissä on takana. Savonlinnassa asuvana yliopisto-opiskelijana pohdin paikallisia harjoittelumahdollisuuksia ja otin yhteyttä Samieduun. Ajattelin, että se voisi olla paikka, jossa kokoontuu eri tilanteista ja syistä Suomeen muuttaneita ihmisiä. Olen Emmi Dadula, humanististen tieteiden kandidaatti ja kulttuurintutkimuksen maisteriopiskelija. Pääaineenani on kulttuuriantropologia, ja olen opiskellut uskontotiedettä sekä monikulttuurisuutta. Halusin löytää paikan, jossa nämä kaikki aspektit yhdistyisivät, ja niin onnekseni tapahtui.

Arkea, jossa välitetään toisista

Harjoitteluni aikana vietin aikaani pääasiassa yli kymmenen eri kansalaisuuden keskuudessa. Olen saanut tutustua kolmeen eri kotoutumisryhmään: juuri valmistuvaan ja nyt jo eteenpäin jatkaneisiin, puolessa välissä kotoutumiskoulutusmatkaansa oleviin sekä vasta suomen kielen oppimisen taipalettaan aloittaviin.

Harjoitteluaikani on ollut rikastuttavaa ja unohtumatonta. Sanoisin, että jokaiselle tekisi hyvää olla osana sellaista ryhmää, jossa toisista välitetään ja eri taustoja kunnioitetaan. En ole saanut ikinä niin paljoa hyvän huomenen toivotuksia ja ”mitä kuuluu” -kysymyksiä kuin Samiedun kampuksen neljännen kerroksen käytävällä. Taskuuni on sujautettu myös pieniä ruokalahjoja ja olen saanut osallistua opetustiloissa erilaisiin juhliin, joissa on jaettu ruokaa ja saatu nauraa

yhdessä. Siinä on mielestäni jotakin erityistä ja isoa osaa ihmisyyttä. Tarvitsemme jakamista, yhteisöllisyyttä ja ystävyyttä nyt ehkä enemmän kuin koskaan. Me suomalaiset voisimme toden teolla oppia siitä lisää erityisesti eri kulttuureista tulevilta.

Yhdessä rasismia vastaan

Harjoitteluni ajankohtaan sattui myös kansainvälinen rasisminvastainen viikko, ja sain tehtäväkseni järjestää jotakin tapahtumaa sen merkeissä. Aluksi aihe tuntui haastavalta ja isolta, sillä tiedossa valitettavasti on, että myös Savonlinnassa on rasismia ja rasistista kiusaamista erityisesti lasten ja nuorten kohdalla. Myös kampuksen keskiviikkokahveilla tekemäni anonyymin kyselyn vastauksista kävi ilmi, että rasistista käyttäytymistä on kuultu ja nähty täälläkin. Se on musertavaa ja vaatii toimia ihan jokaiselta. Savonlinnan ja Samiedun kuuluu olla turvallinen paikka jokaiselle.

Halusin järjestää kyseisellä viikolla toimintaa, joka yhdistäisi eritaustaisia opiskelijoita. Kolmena eri päivänä opetuksen jälkeen oli tarjolla mahdollisuus osallistua pop up –kerhotoimintaan. Tiistaina kokoonnuimme pallopeleihin liikuntasalissa, keskiviikkona pelasimme lautapelejä ja torstaina lauloimme karaokea. Erityisesti pallopelit ja karaoke toivat ihmisiä yhteen, ja molempiin tapahtumiin osallistui yli 20 henkilöä. Harmikseni suomalainen nuoriso ei löytänyt paikan päälle, mutta toisaalta tapahtumat yhdistivät monia muita eri kansallisuuksia meiltä Samiedusta. Torstain karaokeiltapäivän lopulla oli liikuttavaa nähdä, miten esimerkiksi afrikkalainen ja afganistanilainen musiikki toivat eri maista tulevat naiset tanssimaan yhdessä. Vaikka oma jäykkä suomalainen lantioni ei ruvennut vielä rajusti twistaamaan, sydämeni suli silti.

Jään äitiyslomalle ja jatkan sen pohtimista, että mitä haluaisin ”tehdä isona”. Tämä harjoittelu oli tärkeä kokemus viitoittamaan tietäni. Kiitokset Samiedulle ja erityisesti kotoutumiskoulutuksen ihanille opettajille ja opiskelijoille sekä neljännen kerroksen kahvihuoneen väelle tästä hienosta kokemuksesta!

Tällä kirjoituksella vastaamme Itä-Suomen alueellisen etnisten suhteiden neuvottelukunnan (ETNO) lanseeraamaan viestintä- ja haastekampanjaan Sanat ovat tekoja. Kiitos haasteesta, Savon ammattiopisto! Haastamme puolestamme Kaakkois-Suomen ammattikorkeakoulu Xamkin Savonlinnan kampuksen väen.

Aikuinen, milloin viimeksi käytit valtaasi oikein?
Elina Elme ja Johanna Flinkman, Nuorten palvelu ry

”Tunnen, että ihmisten sanat vaikuttavat minuun, ulkonäköön, pukeutumiseeni ja siihen, miten he näkevät minut. On vaikeaa ymmärtää heitä, ja ajattelen paljon eri tavalla sen mukaan, miten he katsovat minua.”
–Oululainen nuori

Turvallisuus on muutakin kuin fyysinen koskemattomuus. Se on tunne siitä, että saa olla olemassa ilman, että täytyy pienentää itseään. Nuorelle se on myös kokemus, etteivät aikuiset kyseenalaista nuoren olemassaolon oikeutusta ihonvärin, taustan tai nimen perusteella. Rasismi, rodullistaminen ja toiseuttaminen eivät ole hahmottomia ilmiöitä. Ne näkyvät nuoren arjessa katseina, solvauksina, sivuuttamisena ja pelkona. Nuoret ovat lähtökohtaisesti heikommassa yhteiskunnallisessa asemassa suhteessa aikuisiin, ja vähemmistöihin kuuluvien nuorten asema on vielä heikompi.

Turvattomuus vaikuttaa meihin kaikkiin voimakkaasti. Se vaikuttaa sitä kokevaan nuoreen, ympäristöön ja yhteiseen tilaan, ja se peittää näkymiä tulevaisuuteen. Se ei synny itsestään, tai valtaa tilaa ilman sitä tuottavia sanoja, tekoja ja rakenteita. Turvattomuutta luovat rasistista puhetta normalisoivat kommentit, eriarvoisuutta korostavat poliittiset valinnat, vihamielisyys kaupunkitilassa, sivuuttavat katseet koulussa ja harrastuksissa, sosiaalisen median aggressiivinen keskustelukulttuuri sekä aikuisten hiljaisuus silloin, kun pitäisi puuttua. Aikuisilla on valta, aikuiset määrittelevät yhteisen tilan ilmapiirin.

Miten sinä aikuisena käytät valtaasi? Tuotko yhteiseen tilaan turvaa, vai turvattomuutta? Turvallinen aikuinen puuttuu rasistisiin kommentteihin, nimeää vääryyden ääneen ja antaa tilaa kaikille nuorille olla olemassa. Turvallinen aikuinen tunnistaa valta-asetelmat, eikä lisää turvattomuutta omalla käytöksellään. Turvallinen aikuinen käyttää valtaansa nuorten suojaksi, ei uhaksi. Sanat “tuo ei ole ok”, “minä olen tässä”, “saat olla juuri tuollainen” ovat turvaa tuovia ja rasismia vastaan taistelevia tekoja. Ne luovat tilaa, jossa nuoret voivat kasvaa kohti hyvää.

Usein sanotaan, että tulevaisuus on nuorissa. Mutta muutos ei synny odottamalla uutta sukupolvea – se syntyy aikuisista, jotka asettavat suunnan.

Meidän jälkemme näkyvät kaikissa nuorten tiloissa: kaduilla, kouluissa, busseissa, somessa, keskusteluissa. Joko laajennamme nuorten tilaa olla, tai kavennamme sitä. Maailma, jossa kenenkään ei tarvitsisi pelätä eikä pienentää itseään, on mahdollinen vain, jos me aikuiset muutumme ensin.

Meillä on valta. Millaisen jäljen sinä jätät nuorten tiloihin? Oletko valmis olemaan aikuinen, joka tekee maailmasta vähemmän vihamielisen?

Sivistys + luottamus + suvaitsevaisuus = ihmisyys,
Vieraskynäkirjoitus
Heini Utunen, Etelä-Savon maakuntajohtaja

Mistä ihmisyys syvimmillään muodostuu? Ajattelen, että ihmisyys on summa, joka koostuu rakennuspalikoista kuten sivistyksestä, luottamuksesta ja suvaitsevaisuudesta. Muitakin ainesosia ihmisyyden olennaisimpiin piirteisiin voidaan lukea laskea, kuten kunnioitus ja ymmärrys.

Näitä ihmisyyden taitoja kun pidämme yllä, tulemme toiseen toistemme kanssa ja yhteisöt ja yhteiskunta kokonaisuudessaan pärjäävät. Lopun perin meillä on vain ihmiset, välittävät ja toisistaan monella tavalla riippuvaiset ihmiset.

Suuri suomalainen vaikuttaja, päättäjä ja yrittäjä Minna Canth sanoi osuvasti, että ”hyvyys on hiljaista.” Minulle hiljainen hyvyys tarkoittaa sitä, että olemme rakentavia yhteiskunnan osia, elämme yhdessä ja rinnakkain, menemme puolitiehen vastaan, otamme huomioon, vaikka tervehtien, jokaisen. Näihin tarvitaan niitä kunnioituksen ja ymmärryksen taitoja.

Hyvyyden hiljaisuus voi olla myös sitä, että emme nosta vihapuhetta tai omilla sanoillamme ja teoillamme aiheuta kanssaihmisten tai yhteiskuntaryhmien eriytymistä tai jakautumista.

Tänä päivänä hyvyyteen kuuluu myös se, että emme ole hiljaa pahan edessä, vaan toimimme aktiivisesti hyvän puolella.

Toteutetaan siis ihmisyyden kaavaa, jossa teemme osamme, välitämme naapurista, lähimmäisestä ja luonnosta, ja ratkaisemme arkisia ongelmia eleettömästi ja tarkoituksena hyvyys ihmisten kesken. Sanoin ja teoin voimme osoittaa arvostuksemme.

Tatu Savolainen, ehkäisevän työn aluevastaava Itä-Suomen SOS-lapsikylä

Sain Sanat ovat tekoja -haasteen rakkaudelliselta kaimaltani, eli Nuorten Palvelu ry:n maailman parhaalta Tatu Tossavaiselta. Kiitos tästä!

Haaste tuli kuitenkin juuri lomakauden kynnyksellä ja olin jo hyvissä ajoin syksyä päättänyt pitää sometaukoa erityisesti täältä linkkarin puolelta. Sen verran asiaa ennen lomiani kuitenkin edistin, että halusin ehdottomasti saada tähän julkaisuuni ajatuksia meidän SOS-Lapsikylän SOS-Kehittäjänuorilta ja kysyin halukkuutta tuottaa ajatuksia kirjalliseen muotoon. Kaksi nuorta halusi haasteeseen tarttua ja nyt heidän ajatuksia on luettavissa julkaisuni yhteydessä olevista kuvista. Olen äärettömän ylpeä saadessani jakaa niitä täällä.

Eilen, tänään ja huomenna on tärkeä tiedostaa, että sillä mitä tuotamme itsestämme, on merkitystä. Valitsemalla tapamme viestiä ja kunnioittamalla toisia ilmaistessamme itsejämme, ei ole viestiltämme mitään pois. Päinvastoin kriittinen viestikin on helpompi vastaanottaa, kun sen lähettäjä on ilmaissut sen vastaanottajaa kunnioittavasti. Siksikin käyttämämme sanat todella ovat harkittuja tekoja, käytetäänpä niitä harkitsemattoman harkitusti tai tietoisen harkitusti.

–SOS–Kehittäjänuori–

Mielestäni kukaan ei ”erotu joukosta” vaan syrjintä luo ilmiön, jossa erotellaan joukosta ja tehdään siitä kaiken lisäksi huono asia. Vihapuhetta harjoittavat kaipaavat selkeästi uusia näkökulmia asioiden ja erityisesti ihmisten kanssa. Olen varma, ettei mikään stereotypia liity kokonaisiin ihmisryhmiin vaan yksittäistapauksiin ja valitettavasti pelkkiin huhuihin ja oletuksiin. Ennakkoluulottomuus on taito, jota voi oppia ja harjoittaa, joten ei ole liian myöhäistä kohdata ja oppia maailmaa avoimesti.

–SOS–Kehittäjänuori–

Sanat ovat tekoja, joten miten puhut muille?
Sanat ovat tekoja, niin miksi suodaan vihapuhe kenenkään suille?
Sanat ovat totisesti tekoja ja on meidän aika toimia.
Aina, mutta etenkin nyt, on meidän aika ottaa uusi katsaus tilanteeseen, jossa voimme joka ikinen, omilla sanoilla ja teoilla vaikuttaa meidän ympäristön ja yhteisön turvallisuuteen ja hyvinvointiin.
Muistakaamme jokainen suumme avatessa, että meidän sanoilla on merkitys.
Muistetaan kiittää, kehua, pyytää anteeksi ja tsempata.
Muistetaan, että me päätämme sen, olemmeko jollekin tuki ja turva vai olemmeko syy iltaisiin itkuihin.
Pysytään yhdessä ja pysytään oikeilla raiteilla.

Sanat ovat tekoja ≈ Me puhumme teoin
Tarja-Liisa Riipinen, Liperin kunta / ELO-hanke

On rasismin vastaisen viikon ensimmäinen päivä. Teema menee iholle tai oikeammin ihon alle. Samalla kun se herättää minussa ahdistusta, tuo se myös iloa ja innostusta. Ilo siitä, että juuri nyt tämä tärkeä teema nostetaan esille rakentavasti, edes yhden viikon verran, sillä muina viikkoina aihetta käsitellään usein somessa kärjistetysti ja raivokkaasti. On lähes mahdotonta puhua rasismista julkisesti ilman vastakkainasettelua. Rasistisia mielipiteitä perustellaan sanavapaudella, mutta sananvapaus ei tarkoita, että kaikki olisi sallittua. Sananvapauden toisella puolella on sananvastuu, ja se on suuri.

Itä-Suomen Etnon kampanja Sanat ovat tekoja -kampanja ja Valtioneuvoston Me puhumme teoin -kampanja tuovat esille saman teeman: miten puhumme, siten toimimme. Sanoilla rakennamme todellisuutta. Rasismista puhuminen ja sen kitkeminen ei kuulu vain poliitikoille, viranomaisille tai kasvattajille, se kuuluu meille kaikille. Erityisesti se kuuluu lapsille ja nuorille läheisten aikuisten, vanhempien, opettajien, kasvattajien ja muiden ammattilaisten, vastuulle. Me vaikutamme siihen, millaiseksi heidän maailmansa rakentuu.

Eniten sattuu välinpitämättömyys

Keskustelut maahanmuuttajalasten ja -nuorten kanssa ovat silmiä avaavia. Päiväkodeissa, kouluissa, harrastuksissa, busseissa ja kaupoissa he kohtaavat suoranaista rasismia: huutelua, ilkeitä sanoja, ulossulkemista ja joskus jopa fyysistä väkivaltaa. Mutta se, mikä heitä eniten satuttaa, ei ole muiden lasten pahuus, sillä sen he usein

ymmärtävät, vaan se, että aikuiset näkevät tilanteen eivätkä puutu siihen tai se että aikuiset itse osallistuvat tähän. Välinpitämättömyys on kuin hiljainen hyväksyntä, ja se sattuu syvemmin kuin sanat tai teot.

Kasvatamme lasten kautta turvallista keskustelukulttuuria

Rasismin vastainen viikko tarjoaa meille tärkeän hetken pysähtyä pohtimaan, miten puhumme ja toimimme lasten ja nuorten ympärillä. Monelle meistä puuttuminen rasismiin tai syrjintään voi tuntua vaikealta ja usein ajattelemmekin, että mitä yksi ihminen nyt oikeasti voisi tehdä? Mutta juuri vanhempina ja kasvattajina, aikuisina, meillä on valtava vaikutus. Me olemme esimerkkejä.

Sanat ja teot rakentavat perustaa, ja se perusta rakennetaan pitkälti kotona. Lapsi oppii jo varhain, millaista käyttäytymistä ympäristössä arvostetaan ja mikä on hyväksyttävää. Kun kotona puhutaan kunnioittavasti ja puututaan epäoikeudenmukaisuuksiin, lapset kantavat nämä opit myös kouluun ja muuhun ympäristöön. Sillä kukaan ei synny vihaamaan, vaan viha rakentuu sosiaalisessa kontekstissa, jossa se nähdään hyväksyttävänä, joskus jopa toivottavana.

Nuoret odottavat aikuisilta vastuuta

Meidän tulevaisuutemme on lasten ja nuorten hartioilla. Mutta me kasvatamme tulevaisuuttamme, joten on meilläkin peiliin katsomista. Oma teinini on pienessä, noin 150 oppilaan koulussa (1–9 luokat), jossa on edustettuna pitkälti yli 20 eri kansallisuutta. Monikulttuurisuus ja -kielisyys näkyvät ja kuuluvat koulun arjessa konkreettisesti ja siihen kannustetaan ja tuetaan. Lapseni jopa kysyi minulta pari vuotta sitten,

että mitä tarkoittaa rasismi. Ja tästä kävimme hyvin hedelmällisen keskustelun, joka päätyi hänen lopputoteamaan: ”Samoja ihmisiähän hekin ovat” ja asia oli sillä käsitelty. Yksinkertaista.

Meillä aikuisilla, niin kotona, koulussa kuin vapaa-ajallakin, on todellakin merkitystä, miten käsittelemme ja tuomme esiin erilaisuutta ja moninaisuutta. Ennen kaikkea meillä tulee olla rohkeutta puuttua rasismiin tai kiusaamisen ja sen jälkeen myös valmiuksia käydä avointa ja rakentavaa, tietopohjaista dialogia ilman vastakkainasettelua. Ja tähän meille aikuisille pitäisi myös antaa eväitä ja tukea.

Sillä tämä on myös meidän nuorten toive: vastuunotto, että kasvatamme lapsia ja nuoria, jotka ymmärtävät ja hyväksyvät moninaisuuden ja erilaisuuden. Julkaisussa “Kukaan ei synny vihaamaan” (Valtioneuvoston julkaisu 2023:34) tuovat nuoret esille sen, että on aikuisten tehtävä puuttua rasismiin ja syrjintään.

Haaste rasismin vastaiselle viikolle

Meidän tehtävämme ei ole vain puhua, vaan toimia. Voimme haastaa toisiamme pohtimaan omia käytäntöjämme, muistuttaa lapsia ja nuoria kunnioittavasta puheesta ja luoda ympäristöjä, joissa monimuotoisuus on vahvuus.

Tämän rasismin vastaisen viikon kunniaksi haastan kaikki vanhemmat, opettajat ja kasvattajat miettimään, millä sanoin ja teoilla he itse vaikuttavat. Jokainen keskustelu, jokainen ohjaava esimerkki on askel kohti turvallisempaa ja luottamusta rakentavaa yhteiskuntaa.

Muistetaan: Sanat ovat tekoja ja me puhumme teoin

Yhdenvertainen oikeus nauttia liikunnasta ja urheilusta kuuluu kaikille
Pohjois-Karjalan liikunta ry
Joensuun seudun monikulttuurisuusyhdistys ry

Hallitus on käynnistänyt viime vuoden lopussa toimenpideohjelman rasismin torjumiseksi sekä yhdenvertaisuuden edistämiseksi suomalaisen yhteiskunnan eri aloilla. Toimenpideohjelman taustalla vaikutti hallituksen kriisiytyminen ja yhdenvertaisuustiedonanto kesällä 2023. Toimenpideohjelmassa yhtenä tavoitteena on yhdenvertaisuuden, syrjimättömyyden, tasa-arvon ja ihmisoikeuksien toteutuminen urheilun ja nuorisotyön saralla. Toimenpideohjelmassa linjataan vastuullisuuskriteerien sisällyttämisestä järjestöjen ja seurojen toiminta-avustuksiin. Tämä tarkoittaa sitä, että nuoriso- ja liikuntaseuroissamme on erittäin ajankohtaista miettiä, miten yhdenvertaisuus, syrjimättömyys ja sukupuolten tasa-arvo oikeasti toteutuu ja näkyy toiminnassa.

Esimerkiksi urheilun ja liikunnan saralla on paljon toki jo tehtykin sen eteen, että kaikki pääsisivät kokemaan liikkumisen ilon yhdenvertaisesti. Tehtävää kuitenkin vielä riittää, ja muutos tehdään yhdessä. Me Pokalissa (Pohjois-Karjalan liikunta ry) ja JoMonissa (Joensuun seudun monikulttuurisuusyhdistys ry) näemme tämän asian positiivisena mahdollisuutena vahvistaa yhdenvertaisuutta konkreettisin toimin.

JoMoni ry on järjestänyt jo 2010-luvun alusta lähtien vuosittaista Meille saa tulla –jalkapalloturnausta, joka on rasisminvastainen ja kulttuurien monimuotoisuutta näkyväksi tekemä urheilutapahtuma. Lisäksi JoMoni pyörittää jalkapallokerhoa, jonka toiminnan ohella vahvistetaan

keskinäistä vuorovaikutusta ja kaksisuuntaista kotoutumista eri väestöryhmien kesken.

Pokalilla on käynnistynyt elokuussa 2025 ”Yhdenvertaisuus ja tasa-arvo näkyväksi osaksi Pohjois-Karjalan urheiluseurojen toimintaa” -hanke. Hankkeen keskeisenä tavoitteena on vahvistaa urheiluseurojen ja kuntien osaamista yhdenvertaisuuden ja tasa-arvon edistämisessä liikunta- ja urheilutoiminnassa.

Hankkeen aikana toteutetaan koulutuksia osaamisen kehittämisen tukemiseksi sekä tarjotaan tukea seuroille ja kunnille muun muassa yhdenvertaisuussuunnitelmien laatimisessa. Lisäksi hankkeessa on mahdollista myöntää seuroille taloudellista tukea esimerkiksi uusien harrasteryhmien käynnistämiseen.

Kansainvälisenä ihmisoikeuksien päivänä 10.12. tehdään kaikki jotain sen eteen, että pohjoiskarjalainen liikunta ja urheilu säilyy ja on jatkossa entistä saavutettavampi iästä, sukupuolesta, etnisestä taustasta, vammasta, asuinpaikasta tai muusta ominaisuudesta tai taustatekijästä huolimatta!

Tämä kirjoitus on julkaistu osana Itä-Suomen ETNOn haastekampanjaa Sanat ovat tekoja. Kampanja haastaa itäsuomalaisia toimijoita puhaltamaan hyvää ilmaa keskustelukulttuuriin ja vahvistamaan hyvien väestösuhteiden toteutumista alueellamme.

Rasismi ja ennakkoluulot syövät yhteiskuntaa – meidän on uskallettava puhua.
Vieraskynäkirjoitus
Barnabe Mirgani Koko

Emme ehkä pysty poistamaan rasismia kokonaan Suomesta, mutta voimme vastustaa sitä joka päivä. Voimme puhua, puuttua epäoikeudenmukaisuuteen ja puolustaa ihmisiä, joita kohdellaan väärin.

Rasismi on ongelma, josta meidän täytyy puhua avoimesti. Se ei katoa sillä, että suljemme silmämme tai sanomme, ettei Suomessa ole rasismia.

Rasismia voi esiintyä monissa paikoissa. Sitä voi olla koulussa, työpaikalla, harrastuksissa, asunnon vuokraamisessa, terveydenhuollossa ja viranomaisten toiminnassa. Joskus se näkyy suoraan loukkaavina sanoina. Joskus se näkyy siinä, että yhtä ihmistä kohdellaan eri tavalla kuin toista ilman hyväksyttävää syytä.

Ennakkoluulot ovat kuin syöpä, joka syö yhteiskuntaa sisältäpäin. Ne heikentävät ihmisten välistä luottamusta, lisäävät epäoikeudenmukaisuutta ja saavat osan ihmisistä tuntemaan, etteivät he kuulu tähän yhteiskuntaan.

Siksi meidän on uskallettava puhua rasismista ja puututtava siihen aina, kun sitä kohtaamme.

1. Rasismi kouluissa

Koulun pitäisi olla paikka, jossa jokainen lapsi ja nuori voi oppia, saada ystäviä ja tuntea olonsa turvalliseksi. Kaikkia oppilaita pitäisi kohdella oikeudenmukaisesti heidän taustastaan riippumatta.

Arjessa näin ei kuitenkaan aina tapahdu.

Kuvitellaan tilanne, jossa oppilasta pilkataan hänen ihonvärinsä, nimensä tai kielensä vuoksi. Luokkakaverit saattavat matkia hänen puhetapaansa tai kysyä loukkaavasti, mistä hän oikeasti tulee. Joskus oppilas jätetään ryhmätöiden tai yhteisten leikkien ulkopuolelle hänen taustansa vuoksi.

Myös opettajien toiminnalla on merkitystä. Jos opettaja ei puutu rasistiseen kiusaamiseen, kiusaaja voi ajatella, että hänen käytöksensä on hyväksyttävää. Jos taas opettaja epäilee jatkuvasti tiettyjä oppilaita tai odottaa heiltä vähemmän heidän taustansa vuoksi, oppilaat eivät välttämättä saa yhdenvertaista kohtelua.

Mitä pitäisi tehdä?

Koulun aikuisten pitää puuttua rasistiseen kiusaamiseen heti. Jokaisella oppilaalla pitää olla oikeus opiskella turvallisessa ympäristössä. Oppilaita on opetettava kunnioittamaan toisiaan ja ymmärtämään, että erilaisuus ei tee kenestäkään huonompaa.

Lapsen ei pitäisi joutua puolustamaan oikeuttaan kuulua luokkaan tai saada opetusta.

2. Rasismi työelämässä

Työelämässä jokaisella pitäisi olla mahdollisuus saada töitä, kehittyä ammatissaan ja tulla kohdelluksi kunnioittavasti.

Rasismi voi kuitenkin vaikuttaa siihen, kuka saa työpaikan ja millaisia mahdollisuuksia työntekijälle annetaan.

Kuvitellaan kaksi ihmistä, joilla on samanlainen koulutus ja työkokemus. Molemmat hakevat samaa työpaikkaa, mutta toisen hakemus jätetään sivuun hänen ulkomaalaiselta kuulostavan nimensä vuoksi.

Toisessa tilanteessa työntekijä osaa työnsä hyvin, mutta hänen osaamistaan epäillään jatkuvasti hänen taustansa vuoksi. Hänelle ei tarjota etenemismahdollisuuksia, vaikka hänen työpanoksensa on hyvä. Työpaikalla saatetaan myös tehdä loukkaavia vitsejä hänen ihonväristään tai uskonnostaan.

Tällainen kohtelu voi heikentää työntekijän hyvinvointia ja luottamusta työnantajaan.

Mitä pitäisi tehdä?

Työntekijöitä on arvioitava heidän osaamisensa, työnsä ja ammattitaitonsa perusteella. Työnantajan pitää puuttua syrjintään ja rasistiseen käytökseen.

Jokaisella pitää olla mahdollisuus näyttää kykynsä ilman, että ennakkoluulot estävät häntä saamasta työtä tai etenemästä urallaan.

Ihmisen nimi tai ihonväri ei kerro hänen ammattitaidostaan.

3. Rasismi harrastuksissa ja urheilussa

Harrastusten pitäisi tuoda ihmisille iloa, ystäviä ja mahdollisuuksia oppia uutta. Urheilujoukkueessa, nuorisotoiminnassa tai muussa harrastusryhmässä jokaisen pitäisi tuntea olevansa tervetullut.

Kuvitellaan nuori, joka haluaa liittyä jalkapallojoukkueeseen. Muut pelaajat alkavat pilkata hänen taustaansa tai käyttävät hänestä rasistisia nimityksiä. Valmentaja kuulee tilanteesta, mutta ei tee mitään.

Toinen esimerkki voi olla harrastusryhmä, johon kaikki eivät pääse mukaan samalla tavalla. Jotakuta ei kutsuta yhteisiin tapahtumiin, hänet jätetään ryhmän ulkopuolelle tai hänen kykyjään epäillään ilman todellista syytä.

Jos rasismiin ei puututa, ihminen voi lopettaa harrastuksen kokonaan. Silloin hän menettää paitsi harrastuksen myös mahdollisuuden saada ystäviä ja tuntea kuuluvansa yhteisöön.

Mitä pitäisi tehdä?

Valmentajien, ohjaajien ja harrastusryhmien vastuuhenkilöiden pitää varmistaa, että kaikilla on turvallinen ympäristö. Rasistista käytöstä ei pidä hyväksyä huumorina tai tavallisena kiusoitteluna.

Joukkueeseen kuulumisen pitäisi perustua yhteiseen kiinnostukseen ja harrastamiseen, ei ihonväriin tai syntyperään.

4. Rasismi asunnon vuokraamisessa

Asunto on yksi ihmisen tärkeimmistä perustarpeista. Jokainen tarvitsee turvallisen paikan, jossa asua ja rakentaa omaa elämäänsä.

Asunnon etsiminen voi kuitenkin olla vaikeaa, jos vuokranantajalla on ennakkoluuloja.

Kuvitellaan henkilö, joka löytää sopivan vuokra-asunnon ja ottaa yhteyttä vuokranantajaan. Kun vuokranantaja kuulee hänen nimensä tai tapaa hänet, hän ilmoittaa, ettei asunto ole enää vapaana. Myöhemmin käy ilmi, että asuntoa tarjotaan edelleen muille hakijoille.

Toisessa tilanteessa henkilö täyttää vuokraamisen ehdot, hänellä on riittävät tulot ja hän pystyy maksamaan vuokran. Silti hänen taustansa vuoksi hänen luotettavuuttaan epäillään enemmän kuin muiden hakijoiden.

Tällainen kohtelu voi vaikeuttaa ihmisen elämää monella tavalla. Ilman asuntoa on vaikea keskittyä työhön, opiskeluun, perheeseen tai omaan hyvinvointiin.

Mitä pitäisi tehdä?

Vuokranantajan pitää arvioida hakijoita asunnon vuokraamisen kannalta olennaisten ja hyväksyttävien perusteiden mukaan. Hakijoita ei saa syrjiä esimerkiksi etnisen alkuperän vuoksi.

Jokaisella pitää olla yhtäläinen mahdollisuus löytää koti, kun hän täyttää vuokraamisen ehdot.

Koti ei saa olla etuoikeus, joka riippuu ihmisen nimestä tai taustasta.

5. Rasismi hyvinvointipalveluissa ja terveydenhuollossa

Hyvinvointipalvelut ja terveydenhuolto ovat olemassa ihmisiä varten. Jokaisen pitäisi saada apua tarpeensa perusteella.

Ennakkoluulot voivat kuitenkin vaikuttaa siihen, miten ihmistä kuunnellaan ja kohdellaan.

Kuvitellaan potilas, joka kertoo lääkärille kivuistaan. Häntä ei kuunnella kunnolla, ja hänen oireitaan vähätellään. Toista potilasta, jolla on samanlaisia oireita, kuunnellaan tarkemmin ja hänen tilanteensa tutkitaan perusteellisemmin.

Jos eron taustalla ovat potilaan etniseen alkuperään liittyvät ennakkoluulot, kyse on vakavasta yhdenvertaisuusongelmasta.

Rasismia voi esiintyä myös sosiaalipalveluissa. Ihmisen elämäntilannetta voidaan tulkita väärin hänen taustansa perusteella sen sijaan, että häntä kuunneltaisiin yksilönä.

Myös kielivaikeudet voivat johtaa väärinkäsityksiin. Siksi on tärkeää varmistaa, että ihminen ymmärtää saamansa tiedot ja pystyy kertomaan omasta tilanteestaan. Kielivaikeus ei saa olla syy siihen, että ihminen jää ilman tarvitsemaansa apua.

Mitä pitäisi tehdä?

Ammattilaisten pitää kuunnella ihmisiä, selvittää heidän tilanteensa ja kohdella heitä asiallisesti. Hoidon ja palvelujen pitää perustua tarpeisiin ja asianmukaisiin arviointiperusteisiin, ei ennakkoluuloihin.

Ihmisen tausta ei saa ratkaista sitä, otetaanko hänen huolensa vakavasti.

Jokaisella on oikeus tulla kuulluksi ja saada asianmukaista apua.

6. Rasismi ja poliisin tehtävät

Poliisin tehtävä on ylläpitää järjestystä ja turvallisuutta, ehkäistä rikoksia sekä suojella ihmisiä. Poliisin pitää kohdella kaikkia ihmisiä lain mukaisesti ja tasapuolisesti.

Poliisin työssä on paljon vastuuta, koska poliisi voi joutua puuttumaan ihmisten vapauteen ja tekemään vaikeita päätöksiä.

Siksi on tärkeää, ettei ihmistä epäillä tai kohdella huonosti pelkästään hänen ihonvärinsä, nimensä, kielensä tai oletetun taustansa vuoksi.

Kuvitellaan tilanne, jossa kaksi ihmistä toimii samalla tavalla samankaltaisessa tilanteessa. Jos toista epäillään enemmän tai hänet pysäytetään toistuvasti ilman tilanteeseen liittyvää perusteltua syytä hänen ulkonäkönsä vuoksi, syntyy vakava kysymys yhdenvertaisuuden toteutumisesta.

Toinen esimerkki on ihminen, joka ilmoittaa joutuneensa rasistisen rikoksen uhriksi. Jos hänen kertomustaan ei kuunnella vakavasti tai hänen kokemustaan vähätellään ennakkoluulojen vuoksi, hänen luottamuksensa viranomaisiin voi heikentyä.

On myös tärkeää muistaa, että poliisin pitää voida puuttua rikoksiin ja vaaratilanteisiin. Poliisin toiminnan on perustuttava lakiin ja tilanteen tosiasioihin, ei ihmisen etniseen alkuperään.

Mitä pitäisi tehdä?

Poliisin toiminnan pitää olla oikeudenmukaista, perusteltua ja lain mukaista. Ihmisiä on kohdeltava tasapuolisesti, ja epäasiallisesta tai syrjivästä toiminnasta pitää voida ilmoittaa ja tehdä tarvittaessa kantelu.

Poliisin on myös tärkeää kuunnella ihmisiä ja rakentaa luottamusta eri yhteisöihin.

Turvallinen yhteiskunta syntyy siitä, että ihmiset voivat luottaa siihen, että viranomaiset suojelevat heitä ja kohtelevat heitä oikeudenmukaisesti.

7. Ennakkoluulot alkavat usein pienistä asioista

Rasismi ei aina ala suuresta teosta. Joskus se alkaa pienestä kommentista, oletuksesta tai tavasta kohdella toista ihmistä.

Joku voi esimerkiksi olettaa, ettei tiettyyn ihmisryhmään kuuluva henkilö osaa suomea. Työhaastattelussa voidaan epäillä hakijan kykyjä ennen kuin hän on saanut mahdollisuuden näyttää osaamistaan. Naapurustossa voidaan suhtautua epäluuloisesti uuteen asukkaaseen vain hänen taustansa vuoksi.

Yksittäinen tilanne ei aina tarkoita rasismia. Ihmisten toiminnalle voi olla monia syitä. Siksi tilanteita pitää tarkastella huolellisesti.

Kun samanlainen epäoikeudenmukainen kohtelu kuitenkin toistuu ja liittyy ihmisen taustaan, asiaan on tärkeää puuttua.

Ennakkoluulot voivat kasvaa, jos kukaan ei kyseenalaista niitä.

Kun ihmiset tottuvat siihen, että loukkaavia vitsejä kerrotaan tai tiettyjä ihmisiä kohdellaan huonommin, syrjintä voi alkaa näyttää normaalilta.

Siksi pienilläkin teoilla on merkitystä. Voimme sanoa, ettei loukkaava kommentti ole hyväksyttävä. Voimme ottaa syrjityn ihmisen mukaan ryhmään. Voimme kuunnella ihmistä, jonka kokemuksia muut vähättelevät.

Näin voimme vähitellen muuttaa yhteiskunnan asenteita.

8. Rasismista pitää uskaltaa puhua

Rasismista puhuminen voi olla vaikeaa. Jotkut pelkäävät, että keskustelu aiheuttaa riitoja. Toiset ajattelevat, että rasismista puhuminen jakaa ihmisiä.

Todellisuudessa ongelman käsitteleminen on välttämätöntä, jos haluamme ratkaista sen.

Rasismista pitää pystyä keskustelemaan avoimesti ja asiallisesti. Se tarkoittaa myös sitä, että ihmisten kokemuksia kuunnellaan ja ongelmista puhutaan ilman, että kaikki eri mieltä olevat leimataan samalla tavalla.

Meidän pitää pystyä erottamaan toisistaan asiallinen keskustelu, väärät yleistykset ja ihmisiä loukkaava käytös.

Sananvapaus on tärkeä oikeus. Samalla jokaisen pitää ymmärtää, että sanoilla voi olla vaikutuksia toisten ihmisten elämään. Rasismia ei pidä hyväksyä vain siksi, että se esitetään mielipiteenä.

Jos haluamme muutosta, meidän on uskallettava ottaa vaikeat asiat puheeksi.

9. Muutos alkaa jokaisesta meistä

Emme voi jättää rasismin vastustamista vain poliitikoille, viranomaisille tai niille ihmisille, jotka joutuvat itse kokemaan rasismia.

Jokaisella meistä on vastuu siitä, millaista yhteiskuntaa rakennamme.

Voimme aloittaa omasta arjestamme:

- Koulussa voimme puuttua rasistiseen kiusaamiseen.
- Työpaikalla voimme vaatia, että kaikkia kohdellaan oikeudenmukaisesti.
- Harrastuksissa voimme huolehtia siitä, ettei kukaan jää ulkopuolelle taustansa vuoksi.
- Asunnon vuokraamisessa voimme puolustaa tasapuolista kohtelua.
- Hyvinvointipalveluissa voimme vaatia, että jokainen tulee kuulluksi.
- Viranomaisten toiminnassa voimme edellyttää, että lakia noudatetaan ja kaikkia kohdellaan yhdenvertaisesti.
- Omassa elämässämme voimme tutkia omia ennakkoluulojamme ja olla valmiita muuttamaan ajatteluamme.

Meidän ei tarvitse olla täydellisiä voidaksemme tehdä oikein. Tärkeintä on, että olemme valmiita oppimaan, kuuntelemaan ja korjaamaan toimintaamme.

Lopuksi: millaisen yhteiskunnan haluamme jättää tuleville sukupolville?

Emme ehkä pysty poistamaan rasismia kokonaan Suomesta. Se ei kuitenkaan tarkoita, että meidän pitäisi hyväksyä se osaksi yhteiskuntaamme.

Ennakkoluulot ovat kuin syöpä, joka syö yhteiskuntaa sisältäpäin. Ne heikentävät ihmisten välistä luottamusta, lisäävät epäoikeudenmukaisuutta ja estävät ihmisiä saamasta samanlaisia mahdollisuuksia.

Jos annamme ennakkoluulojen kasvaa, vaarana on, että syrjinnästä tulee osa tavallista arkea. Silloin kärsivät yksittäisten ihmisten lisäksi koko yhteiskunta.

Siksi meidän on puhuttava rasismista kouluissa, työpaikoilla, harrastuksissa, asuntomarkkinoilla, hyvinvointipalveluissa ja viranomaisten toiminnassa. Meidän on tunnistettava ongelmat ja löydettävä niihin ratkaisuja.

Emme ehkä voi poistaa kaikkea rasismia, mutta voimme estää sitä leviämästä ja vähentää sen vaikutuksia. Voimme vastustaa ennakkoluuloja, puolustaa oikeudenmukaisuutta ja varmistaa, ettei kukaan joudu jäämään yksin syrjinnän vuoksi.

Lopulta kyse on siitä, millaisessa Suomessa haluamme elää.

Haluammeko yhteiskunnan, jossa ihmistä arvioidaan hänen ihonvärinsä, nimensä tai taustansa perusteella? Vai haluammeko Suomen, jossa jokaisella on mahdollisuus elää turvallisesti, tehdä työtä, opiskella ja rakentaa omaa tulevaisuuttaan?

Minä uskon, että yhteiskunta on vahvempi silloin, kun jokaisen ihmisarvoa kunnioitetaan.

Rasismia vastaan on puhuttava. Ennakkoluuloja vastaan on toimittava. Ja vastuu kuuluu meille kaikille.

Lopputeksti
Meille saa edelleen tulla. Saahan?
Päivi Armila
JoMoni ry:n perustajajäsen nro 07

2000-luvun vaihteessa Joensuussa ja sitä ympäröivässä maakunnassa kuohui ja kihisi. Uutiset pursuivat rasistisista motiiveista nousseista ilki- ja väkivallanteoista ja muita kahnauksista. Kansainvälistymistään kehitelleissä oppilaitoksissa alettiin huolestua siitä, että niiden liepeillä liikkui univormuihin sonnustautuneita skinejä ja niissä tehtiin ulkomaalaistaustaisiin opiskelijoihin tai opettajiin kohdistuneita viharikoksia. Joensuulaista kaupunkitilaa alkoivat leimata jännitteet paikallisten – ”aina olleiden” – ja paikalle muuttaneiden – ”myöhään tulleiden” välillä. Kaupungin päättäjiä ja virkakoneistoa puolestaan harmittivat joensuulaisen rasismin nostattama uutisointi ja ei-toivotunlainen julkisuus; erityisesti kun parhaillaan elettiin ”ilo elää Joensuussa” -sloganin ja matkailustrategian mainingeissa.

Sekä fyysisen että sosiaalisen kaupunkitilan kansainvälistyminen ja monikulttuuristuminen tekivät näkyviksi paikallisissa asuvan muutosvastarinnan ja epävarmuuden, jotka purkautuivat rasistisina viesteinä ja hyökkäyksinä. Yhteiskunnat ja yhteisöt eivät – onneksi –kuitenkaan koskaan ole yhden ja saman aatteellisen ilmapiirin vankeja, ja paikallisen rasismin näkyväksi ja kuuluvaksi muuttuminen nosti joensuulaisissa esiin myös sitä vastaan kamppailevaa mieltä ja toimintaa.

Vastarinnan toiminnaksi muuttuminen ei tapahdu itsestään: siihen tarvitaan asiaan uskovia ja ahkeria ihmisiä.

Usein auttaa, jos näillä ihmisillä on sellaista asemaa, josta käsin he voivat tehdä järjestelyjä ja liikuttaa väkeä. 2000-luvun ensimmäisten vuosien Joensuussa tällaisia toimijoita löytyikin runsaasti, ja heidän yhdistäessään voimansa saatiin aikaiseksi monenlaista antirasistista agendaa ja agoraa: kaupungin nuorisotoimen, korkea-asteen oppilaitosten sekä tutkijoiden läpiviemä toiminnallinen eroon-rasismista-tutkimushanke EXIT, satoja marssijoita yhteen koonnut JOENSUU VAPAAKSI RASISMISTA -mielenosoituskulkue, yliopistossa syntyhetkensä saanut Meille saa tulla -kansalaisliike sekä JoMoni ry, joka lähti liikkeelle pienesti mutta on kasvattanut toiminnallista volyymiaan vuodesta toiseen ja organisoitunut vähitellen vakavasti otetuksi paikalliseksi työyhteisöksi ja monien tahojen yhteistyökumppaniksi.

Jomoni on ollut merkittävä toimija, joka on liimannut yhteen ja kantanut edellä listattujen parinkymmenen vuoden takaisten toimijoiden viestit ja velvoitteet edelleen tähän päivään saakka. Antirasismin ja kulttuurisen moninaisuuden merkityksen ymmärtäminen on välttämättömyys – tai se itsestäänselvyys, jonka varassa JoMonissa toimitaan ja työskennellään. Vaikka aika on nyt eri kuin 20 vuotta sitten, hyvin paljon samaa kaupunkimme (ja maakuntamme laajemminkin) ilmapiirissä on aistittavissa.

Lopputervehdys
Jan Blomberg, osastopäällikkö, Itä-Suomen elinvoimakeskus

Kirjoittaminen on rohkeutta. Kun kertoo, mitä ajattelee ja mitä pitää tärkeänä, antaa samalla muille mahdollisuuden pysähtyä, ajatella ehkä hieman toisin ja parhaimmillaan myös toimia toisin. Kiitän kaikkia tähän julkaisuun kirjoittaneita siitä, että he ovat tarttuneet Itä-Suomen ETNOn haasteeseen.

Kirjoitukset tuovat yhdenvertaisuuden lähelle arkea. Hyvän huomenen toivotus oppilaitoksen käytävällä voi kertoa, että kuuluu joukkoon. Yhteinen peli, laulu tai jaettu hetki voi avata tilan kohtaamiselle yli kieli- ja kulttuurirajojen. Kohtaamiselle on kuitenkin annettava aikaa. Yhtä tärkeää on puuttua rasistiseen puheeseen ja käyttäytymiseen silloin, kun niitä näkee tai kuulee.

Jokaisella lapsella ja nuorella on oikeus tulla nähdyksi omana itsenään, ilman että hänen taustansa määrittää häntä muiden silmissä. Aikuisten, oppilaitosten, työnantajien ja viranomaisten tehtävä on tehdä tästä mahdollista. Myös omassa työssämme meidän on kysyttävä, keitä kuulemme, ketkä pääsevät mukaan ja millaisen vastaanoton ihminen saa.

Toivon, että nämä kirjoitukset jatkavat matkaansa keskusteluissa ja näkyvät myös siinä, miten kohtaamme toisemme huomenna. Emme voi aina tietää, miten yksittäinen sana vaikuttaa toiseen ihmiseen. Mutta voimme ottaa vastuuta siitä, millaista maailmaa omalla puheellamme rakennamme.